

Зінаїда Чепурна
м. Київ

Структурно-компонентний аналіз фінансової термінологічної лексики

Зміни, що відбулися в економічному й політичному житті України, викликали необхідність переходу до системи ринкових відносин, які базуються на економічному суверенітеті. Становлення самостійної економіки України потребує докорінних змін у підході до грошових відносин, що пов'язані з формуванням і залученням фінансових ресурсів. Запровадження банківських технологій, розвиток ринків цінних паперів і страхування, податкової та кредитної систем є основними складовими однієї з економічних наук – фінансів. Саме ці категорії вимагають аналізу фінансової термінології.

У світлі вищезгаданого актуальність даної статті визначається загальною спрямованістю сучасних термінознавчих досліджень та необхідність створення і затвердження власної життєспроможної фінансово-економічної терміносистеми. Однією з найважливіших умов успішного становлення і нормалізації української фінансової лексики є проведення компетентного системного дослідження відповідної німецької термінології, яка, на відміну від англійської, поки що не стала об'єктом наукового пошуку.

Для правильного розуміння та перекладу терміна важливо знати його словотвірну і морфологічну структуру, семантичні відмінності від загальновживаних слів [2: 122]. В.І. Карабан поділяє терміни наступним чином:

прості терміни (прості кореневі слова); похідні терміни: суфіксальні; префіксальні; суфіксально-префіксальні; складні терміни; терміни-словосполучення.

Отже, в структурному плані послідовно постає питання специфіки перекладу однослівних та багатослівних термінів. З метою її з'ясування розглянемо кожен тип окремо та більш детально проаналізуємо словотворення фінансової лексики.

Просте слово-термін є непохідним, основа якого залишається незмінною та включає себе головне значення слова [5: 14], складається лише з однієї кореневої морфеми, до якої можуть приєднуватися морфологічні флексії: *der Kurs* - *курс*, *der Preis* - *ціна*, *der Fonds* - *фонд* та інші.

Похідне слово-термін містить у своєму складі одну кореневу та одну (або більше) афіксальну (суфіксальну чи префіксальну) морфему: *der Abschlag*, *verzinsen*, *zahlbar*, *die Versicherung*, *überfällig*, *die Anleihe* та інші.

Серед афіксів можна виділити два типи: 1) власні (внутрішні засоби мови); 2) запозичені. Переважна більшість всіх продуктивних в термінологічній лексичі суфіксів є запозиченими з латинської, грецької та французької мов [1: 7]. Для правильного перекладу утворених афіксальним шляхом термінів необхідно знати продуктивні афікси в підмові фінансів та вміти правильно ділити слово на компоненти.

Переклад префіксальних термінів. Одним із способів морфологічного терміноутворення в сучасній німецькомовній економічній терміносистемі є префіксація. Префікс визначається як препозитивна спільна службова частина серії слів, що виконує словотвірчу функцію в одному з активів деривації, змінює свою смислову структуру в процесі мовного розвитку та бере участь у формуванні цілого ряду ономазіологічних категорій [3: 12]. Правильність перекладу префіксальних термінів значною мірою залежить від правильної дефініції значення префікса та знання узагальненого значення термінів з тим чи іншим префіксом.

Переклад суфіксальних термінів. Утворення термінів за допомогою суфіксів є таким же продуктивним способом утворення термінів, як і префіксація. Суфікс має як лексичне, так і граматичне значення. Його лексичне значення проявляється в тому, що похідна основа – слово, яку він оформлює, називає денотат, який включається в певний загальний понятійний ряд; граматичне значення полягає в тому, що він включає основу – слово в певну частину мови, показником якої він є [4: 14].

Зрозуміло, що в залежності від кількості та характеру афіксальних морфем похідні слова можуть бути поділені на ряд більш вузьких типів [4: 15]. Отже, похідні слова – терміни можна диференціювати за типом дериваційної моделі.

Складні терміни – слова, які складаються не менш як з двох корневих морфем та характеризуються графічною та семантичною цілісністю. До складних слів-термінів відносять також складні утворення, де один з елементів може бути виражений аббревіатурою чи іншомовними морфемами. До складних слів-термінів відносять також складні утворення, які пишуться через дефіс – цільнооформлені слова-терміни [4: 117]. Складні слова можуть бути субординативними композитами, тобто їхні складові частини структурно і семантично взаємозалежні (*die Steuererhebung*, *die Direktanlage*, *der Liferantenkredit*, *die Notenausgabe*), а також координативними складними словами, один з компонентів яких не має переваги над іншим, обидва компоненти і структурно, і семантично до певної міри незалежні (*Hedge- Geschäft*, *Nettogewinnabführungen*).

З точки зору структури складових розрізняють такі типи складних слів:

- складні слова, що складаються з простих основ (*der Zielkauf*);
- складні слова, в яких принаймні один компонент є похідною основою – утворений одним з активів деривації (*der Überbrückungskredit*, *der Wechselaussteller*);
- складні слова, в яких один з компонентів є скороченням;

- складні слова, в яких один з компонентів є складним словом (*Neuwertversicherung*)

В системі фінансової термінології функціонують мовні структури – термінологічні словосполучення (ТСС), що називають конкретні поняття предметної галузі. Вони уточнюють поняття про кредитні операції, принципи організації банківської справи й менеджменту, форми розрахунків та управління ними. Такі терміни-словосполучення варто диференціювати за типом їхньої структури:

1. прості словосполучення, що складаються, як правило, з двох слів, одне з яких є головним, а інше залежним: *langfristiges Akkreditiv, verlorenes Darlehen, dokumentäres Inkasso* та інші.

2. складні словосполучення, в яких залежні слова визначають різні аспекти значення основного слова: *Aktie mit mehrfachem Stimmrecht, übliche Bedingungen bei der Kreditausreichung*.

За морфологічною ознакою основного слова економічні терміни-словосполучення можна поділити на:

1. іменні словосполучення (з іменником у ролі ключового слова): *gegenaktives Konto, bekannte Police* та ін.

2. прикметникові сполучення (з прикметником чи дієприкметником в ролі основного компонента): *zahlbar bei Vorlegung*.

3. дієслівні словосполучення: *jemandem Steuern auferlegen, sich auf der Börse behaupten*.

Терміни-словосполучення можна диференціювати і за типом синтаксичної будови словосполучення, граматичної моделі:

1) іменник + іменник (S+ S): *call loan* (запозичення з англ.) та ін.

2) прикметник + іменник (A+S): *fester Wechselkurs, innere Abschlusskosten* та ін.

3) іменник + дієслово (S+V): *einen Wechsel indossieren*;

4) іменник + інфінітив (S+V(Inf.)).

За синтаксичними ознаками розрізняють:

1) безприйменникові сполучення слів, з'єднані способом керування (A+S; S + S): *vinkulierte Namensaktie, Bestand der Versicherung*;

2) прийменникові словосполучення (S+ Pr+ S): *Zins auf Zins, Fonds für Ivestitionen*.

Для дослідження термінологізаційних процесів значний інтерес становить питання смислової цілісності та розкладності ТСС. За ступенем смислової розкладності ТСС та за ступенем відображення в них системності понять певного термінологічного ряду атрибутивні ТСС поділяються на три типи:

1. ТСС, які зберігають самостійність кожного з компонентів (розкладні) і нагадують вільні словосполучення: *Inhaber von Wertpapieren*;

2. ТСС, у яких один компонент позначає фінансовий термін, а другий є запозиченням з іншої лексичної системи – словом загального чи обмеженого вживання: *stille Zession*;

3. усталені ТСС, у яких переосмислені обидва компоненти („*Bärmarkt*“ – ринок, на якому спостерігається тенденція до пониження курсів і переважають спекулянти, що сприяють цьому пониженню) [1: 6; 7].

Лексикографічні видання становлять важливе й повноцінне джерело дослідження процесів розвитку мови. Отже, для нас є необхідним виявлення специфіки таких джерел, які відбивають багатоаспектність фіксації термінологічних одиниць. А з метою найбільш ефективного їх дослідження вартою уваги є тематична класифікація словникового складу навіть на рівні підмови.

Аналіз видів словотворення термінологічних одиниць створив теоретичну базу для практичного встановлення продуктивних способів складання слів-термінів.

Література

1. Дуда О.І. Процеси термінологізації в сучасній англійській мові (на матеріалі літератури з кредитно-банківської справи): Автореферат дисертації на здобуття ступеню канд. філол. наук. 10.02.04 / Київський державний лінгвістичний університет. – К., 2000. – 19 с.
2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Частина 2. – К.: НД, 2001. – 230 с.
3. Клименко Н.Ф. Словотвірна структура і семантика складних слів у сучасній українській мові. – К.: Наукова думка, 1984. – 250 с.
4. Демьянова О.П. Основные характеристики лексического состава отраслевого словаря: Автореферат диссертации на получение степени канд. филол. наук. 13.10.88 / Одесский государственный университет им. И.И. Мечникова – О., 1988. – 20 с.
5. Чумак О.Р. Структурно-компонентна організація фінансово-бухгалтерських терміносполучень в українській мові: Автореферат дисертації на здобуття ступеню канд. філол. наук. 10.02.01 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 1998. – 23 с.